

МУЛЬТИФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЯК НАПРЯМ ДОСЯГНЕННЯ СТАЛОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Курильців Р.М., кандидат економічних наук, доцент
Львівський національний аграрний університет

В статті обґрунтовано поняття мультифункціонального землекористування як напрямку досягнення сталого землекористування, що забезпечить оптимізацію параметрів екологічних і соціально-економічних функцій сільських територій та сприятиме їх сталому розвитку.

Ключові слова: мультифункціональне землекористування, сталий розвиток, стале землекористування, функції землі.

Постановка проблеми

Землекористування являється центром найважливіших викликів прийдешніх десятиліть: забезпечення населення достатньою кількістю продуктів харчування, підвищення стандартів проживання мільйонів людей, що знаходяться за межею бідності, а також збалансування екосистеми нашої планети в процесі людської діяльності [10].

Негативний ефект використання земель прослідковується через ерозію ґрунтів, втрату сприятливого середовища проживання, підвищеної вразливості ґрунтів, зниження несучої здатності землі, модифікації ландшафтів та втрати естетичної привабливості природного середовища [8].

Основний, базовий об'єкт землекористування – земля – має унікальне і ключове значення в усій системі підприємницької діяльності людей і їхньому житті. Вона є особливою цінністю для всього людського суспільства, оскільки

є єдиним місцем проживання всіх народів і всіх поколінь людей, основним і природним фактором у будь-якій сфері бізнесу, прямим або непрямим учасником виробництва всіх інших товарів і благ [7].

У ринковому середовищі багатфункціональність землі зростає. Як природний об'єкт, який існує незалежно від волі людей, земля – це вся планета, колиска людства, що виконує важливу екологічну функцію. Одночасно земля – це і ґрунт, верхній шар нашої планети, її поверхня або просторовий базис – об'єкт господарювання, який відображає економічні відносини. Соціальна роль землі в тому, що вона є місцем проживання і умовою життя людини [2].

Сьогодні вкрай важливо перейти від традиційного (монофункціонального) землекористування до мультифункціонального, яке здатне забезпечити оптимальні параметри екологічних, соціальних та економічних функцій територіального землекористу-

вання, а також сприяти відновленню функцій екосистеми.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій

Вітчизняні науковці уже тривалий час займаються дослідженням теоретичних і методичних аспектів багатofункціонального розвитку сільських територій та сільськогосподарського землекористування зокрема.

Однак, сьогодні, коли реалізується нова концепція державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні, метою якої є визначення та реалізація основних напрямів державної політики, спрямованої на удосконалення земельних відносин та створення сприятливих умов для сталого розвитку землекористування міських і сільських територій, сприяння розв'язанню екологічних та соціальних проблем села, розвитку високоефективного конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва, збереження природних цінностей агроландшафтів [4], виникає потреба суттєвого поглиблення наукових досліджень щодо пошуку парадигми, яка забезпечить багатогранність та багатоаспектність використання функцій землі та сприятиме сталому розвитку сільських територій.

Метою даної статті є обґрунтування поняття мультифункціонального землекористування як напряму досягнення сталого землекористування, що забезпечить оптимізацію параметрів екологічних і соціально-економічних функцій сільських територій та сприятиме їх сталому розвитку.

Виклад основного матеріалу

Розглядаючи землекористування як складову частину екосистеми, тре-

ба виходити з того, що екосистема - це єдиний природний комплекс, який утворений живими організмами і середовищем їх існування, в якому живі і неживі елементи, пов'язані між собою обміном речовин і енергії [6].

Під землекористуванням на думку А.М. Третяка «варто розуміти процес використання людиною (суспільством) інтегрального потенціалу території, який включає всі ресурси на відповідній ділянці геопростору...» [7].

Стале землекористування як складовий елемент сталого розвитку суспільства, являє собою систему землекористування, якій притаманна гармонізація всіх процесів життєдіяльності всього комплексу зв'язків «людина-земля-екосистема» [1].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про землеустрій», стале землекористування - це форма та відповідні до неї методи використання земель, що забезпечують оптимальні параметри екологічних і соціально-економічних функцій територій [3].

Різні функції територій забезпечують економічні, екологічні та соціальні блага, що безпосередньо пов'язані із землекористуванням, результатом якого є надання фактичних або потенційних матеріальних або нематеріальних благ.

В цьому контексті Перез-Соба та співавтори пропонують наступний поділ функцій землекористування:

Соціальна:

- культурна (ландшафтна ідентичність, пейзаж та культурна спадщина): ландшафтна естетичність, якість та цінність місцевої культури та традицій;

- людське здоров'я та відпочинок (духовне та фізичне): доступ до рекреаційних послуг та факторів;

- працевлаштування у сферах діяльності, що пов'язані з використанням природних ресурсів.

Економічна:

- забезпечення простором для місцепроживання;

- використання земельних ресурсів для сільськогосподарського виробництва;

- забезпечення простором для транспортної та інженерної інфраструктури;

Екологічна:

- забезпечення абіотичними ресурсами: роль землі в регулюванні якості атмосферного повітря, ґрунтових вод та запасі мінеральних ресурсів;

- забезпечення біотичними ресурсами: здатність землі підтримувати генетичне та видове біорізноманіття;

- підтримка екосистемних процесів: роль землі в регулюванні природних гідрологічних циклів та процесів відновлення поживних речовин в ґрунті [15].

Концепція мультифункціональності має тісний зв'язок з концепцією сталого розвитку. Так, фахівці Організації економічного співробітництва та розвитку, розглядають мультифункціональність як фактичну економічну діяльність, що забезпечує отримання множинних результатів та робить внесок у вирішення багатьох соціально значущих завдань одночасно.

В свою, чергу сталість ними розглядається через використання людських, природних та штучних (створених людиною) ресурсів в такий спосіб, який дозволить теперішнім поколінням задовольнити потреби сучасності без загрози здатності майбутніх поколінь задовольнити свої потреби [14, с.11].

В цьому аспекті, заслуговує на увагу проведені дослідження в рамках проекту Multagri, де сталість розглядається як нормативний підхід, що визначає потреби суспільства та здатність зберегти наявний рівень споживання (рис. 1).

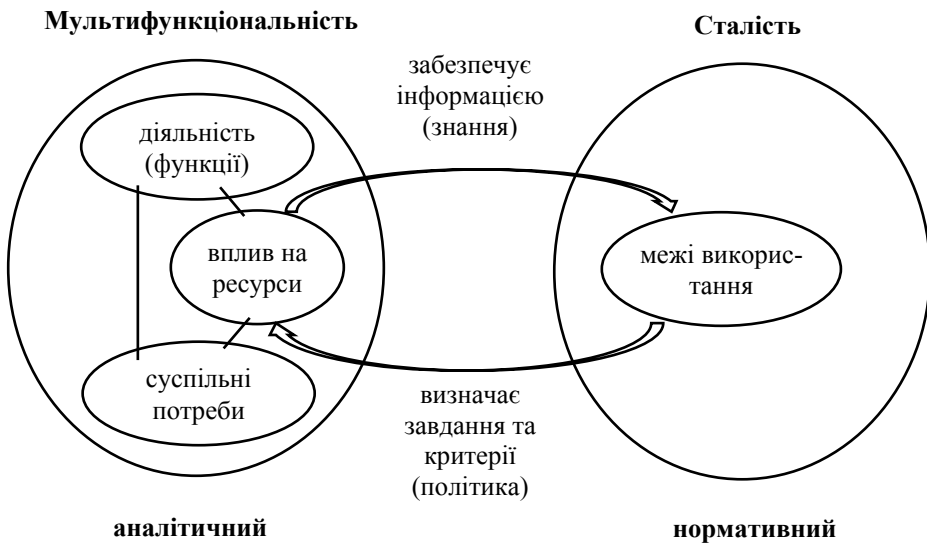

Рис. 1. Формалізація взаємозв'язку між мультифункціональністю та сталістю [13, с. 6]

Це ресурсно-орієнтована концепція, що вимагає підтримки сукупного об'єму капіталу для забезпечення потреб майбутніх поколінь. В свою чергу, мультифункціональність – це результативно-діяльнісно орієнтований підхід, що характеризує господарську діяльність або результати землекористування, фокусуючи увагу на взаємозв'язку між землекористувачем та суспільством [12, с.10].

Як бачимо, мультифункціональність має тісний зв'язок з концепцією сталого розвитку і являється важливим елементом її імплементації та досягнення сталого землекористування.

Зважаючи на це, що сталий розвиток - це просторовий вимір соціально-економічних відносин, що утворюють земельні відносини, виникає необхідність розгляду його взаємодії з мультифункціональністю в часі та просторі. Адже, процес землекористування має чітко виражений часовий та просторовий виміри.

В цьому контексті Вілд розрізняє три типи мультифункціонального землекористування (рис. 2).

Рис. 2. Типи мільтифункціонального землекористування [16]

Змішане землекористування за визначенням формується в межах земної поверхні землекористування, в якій сконцентровані специфічні функції сільських територій.

Мультифункціональне використання в певний часовий проміжок характеризується здійсненням багатьох функцій землекористування у тимчасовий короткостроковий період часу.

Мультифункціональне землекористування полягає у врахуванні сукупності екологічних, економічних та соціальних функцій землекористування в просторовому (від локального до глобального рівня) та часовому проміжку (від короткотермінових до довготермінових вигод), а також їх гармонійне поєднання між різними галузями народного господарства.

Доблестін та Вілд розглядають мультифункціональне землекористування в 4-х просторовому вимірі:

2-х мірне – поєднання різних видів діяльності на певній території в горизонтальному вимірі;

3-х мірне – поряд з горизонтальним виміром розглядається вертикальний вимір, який поєднує різні види функцій у просторовому відношенні;

4-х мірне – характеризуються врахуванням додатково часового проміжку в межах якого змінюються функції землекористування [11].

З точки зору використання земель Брандт і Вейре визначають три основних типи мультифункціональності:

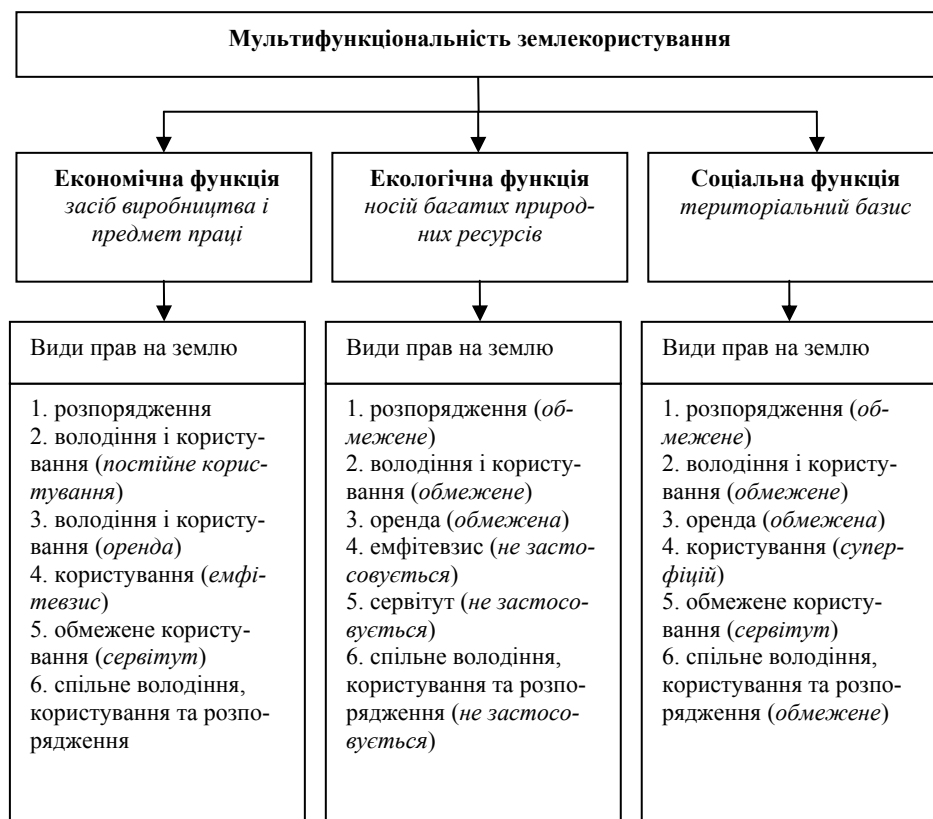
- просторове поєднання окремих земельних ділянок з різними функціями;

- різні функції, що відносяться до однієї земельної ділянки, але розділені в часі;

- інтеграція усіх функцій, що властиві земельній ділянці в часовому проміжку [9].

В цьому аспекті, важливим для досягнення мультифункціонального землекористування є забезпечення оптимального поєднання видів права власності на землю та інші природні ресурси, що існують в межах земельних ділянок (рис. 3). Адже, різними

власниками та користувачами наявних територіальних ресурсів можуть реалізовуватись відмінні функції землекористування як у просторі, так і в часі. Тому, вкрай важливо досягти синергії функцій через поєднання видів прав на землю, що встановлюють приналежність матеріальних благ землекористування його власникам.

Рис. 3. Схема досягнення мультифункціонального землекористування шляхом поєднання видів прав на землю

Як ілюструє схема приведена на рис. 3, кожна із функцій землі характеризується своїм набором (переліком) видів прав на землю, що обумовлює специфічність (особливість) економічних, екологічних, соціальних,

містобудівних, сільськогосподарських та інших відносин власності, а відповідно і управління. Така багатоаспектність земельних відносин та використання земель обумовлює мультифункціональність землекористування.

Висновки

Формалізація взаємозв'язку між мультифункціональністю та сталістю здійснюється через багатофункціональне використання наявних територіальних ресурсів з метою підтримання сталого рівня сукупного капіталу.

На нашу думку, сталість включає багаточисленні, часто конфліктуючі цілі, які чітко не визначені в межах соціальних, економічних та екологічних систем, що в свою чергу не дає можливості передбачити якісні зміни землекористування для досягнення бажаного рівня сталості екосистеми.

Зважаючи на це, що сталий розвиток – це керований розвиток [5, с.4], ми вважаємо, що мультифункціональний підхід слід розглядати як нову парадигму політики та управління, що матиме безпосередній вплив на функції інтегрального територіального ресурсу – землі на різних рівнях системи землекористування, що забезпечить оптимальні параметри екологічних і соціально-економічних функцій територій та сприятиме сталому розвитку сільських територій.

На нашу думку, за допомогою концепції мультифункціональності досягається синергія між біологічним і фізичним станом землі, а також виробничою діяльністю – землекористуванням, що дозволяє імплементувати цілі сталого розвитку та досягнути сталого рівня землекористування. Лише в мультифункціональному розумінні землекористування виступатиме базисом сталого розвитку суспільства.

Список літератури

1. Другак В.М. Стале землекористування як еколого-економічна складова сталого розвитку суспільства: [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://ecoj.dea.gov.ua/wp-content/uploads/2013/02/land-use.pdf>

2. Другак В.М., Третяк Н.А. Методологічні засади формування екології землекористування в системі суспільних інтересів: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecoj.dea.gov.ua/wp-content/uploads/2013/02/drygak.pdf>.
  3. Закон України «Про землеустрій»: прийнятий 22 травня 2003 року № 858-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. - № 36. – Ст. 282.
  4. Концепція Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-200>.
  5. Коробко Б.П. Енергетика та сталий розвиток. Інформаційний посібник для українських ЗМІ / Б. П. Коробко. – К., 2006. – 44 с.
  6. Лавейкін М.І. Реформування системи землекористування в Україні / М.І. Лавейкін. – К. : РВПС України НАН України, 2002. – 376 с.
  7. Третяк А.М. Наукові основи економіки землекористування та землевпорядкування / А.М. Третяк, В.М. Другак. – К. : ТОВ ЦЗРУ, 2003. – 337 с.
  8. BEINAT E., NIJKAMP P. Multicriteria Analysis for Land-Use Management, Springer Science, Amsterdam, 1998. – 372 p.
  9. Brandt, J., Vejre H. Multifunctional landscapes-motives, concepts and perceptions. Multifunctional landscapes. In Multifunctional landscapes, vol. 1, ed. J. Brandt, and H. Vejre, p. 3–32., Theory, values and history Southampton: WIT Press. 2004.
  10. DeFries R., Asner G., Houghton R. Ecosystems and Land Use Change, Volume 153. American Geophysical Union, 2004. - 344 p.
  11. Dobbelsteen, A., Wilde, S. Space use optimisation and sustainability-environmental assessment of space use concepts. Journal of Environmental Management, 2004., 73(2): 81-89.
-

12. Dreer J. Multifunctionality – The State of the Art, IfLS: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hofundleben.de/wp-content/uploads/2013/11/multistate-e.pdf>
13. Multagri project: Summary of main results. 2005. - 19 p.
14. OECD. 2001. «Multifunctionality: Towards an Analytical Framework». Paris, France. – 28 p.
15. Pérez-Soba, M. etc. Land use functions - A multifunctionality approach to assess the impact of land use changes on land use sustainability. In Sustainability Impact Assessment of Land Use Changes. Springer: Berlin-Heidelberg, 2008. p. 375–404
16. Wilde, Th. S de. Multiple use of land in railway station areas, congress paper for 'The sustainable city 2002: Urban regeneration and sustainability.

***

В статье обосновано понятие мультифункционального землепользования как направления достижения устойчивого землепользования, что обеспечит оптимизацию параметров экологических и социально-экономических функций сельских территорий и будет способствовать их устойчивому развитию.

Ключевые слова: мультифункциональное землепользование, устойчивое развитие, устойчивое землепользование, функции земли.

***

The article substantiates the notion of multifunctional land use as direction of sustainable land use achieving that will ensure optimization of parameters of environmental and socio-economic functions of rural areas and promote their sustainable development.

Keywords: multifunctional land use, sustainable development, sustainable land use, land functions.